

PILISI BIOSZFÉRA- REZERVÁTUM

PBR |

A magyarföldi husáng élőhelyének
kezelése önkéntesekkel a Pilis-tetőn

© DINPI

ÖSSZEFOGÁSSAL A PILISI BIOSZFÉRA- REZERVÁTUMÉRT

A Pilis-Visegrádi-hegység 1981-ben nyerte el a bioszféra-rezervátum címet az UNESCO-tól. Ekkor alakult meg a Pilisi bioszféra-rezervátum (Pilisi BR). Jelenlegi területét 2025 szeptemberében, a Bioszféra-rezervátumok 5. Világkongresszusán fogadták el és hirdették ki. Bár a térséget jellemző biológiai sokféleség hazánkban belül minden bizonnyal az egyik legkiemelkedőbb, de a kihívások is óriásiak. Ezek közé tartozik a budapesti agglomeráció terjeszkedése, a tömegturizmus és a klímaváltozás olyan hatásai, mint az élőhelyek szárazodása, vagy az özönfajok térhódítása.

Kiadványunk egyik legfontosabb célja annak bemutatása,

hogyan a Pilisi BR természetvédelmi értékeinek megőrzése csak a térségi szereplők összefogásával lehetséges. Az itt bemutatott tevékenységek a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI), a Pilisi Parkerdő Zrt., 21 térségi önkormányzat, a helyi gazdálkodók és természetvédelmi civil szervezetek közötti párbeszéddel és közös munkával valósulnak meg.

Az összefogást tükrözi a Pilisi BR szervezeti felépítése is. A Bioszféra-rezervátumok Nemzetközi Napján évente megtartott Fórum a Pilisi Bioszféráért című rendezvényre minden térségi szereplőt várunk. Itt megválasztjuk a Pilisi BR Tanácsadó Testületét, amelyben a MAB Nemzeti Bizottság, a nemzeti park és az erdőgazdaság mellett a helyi önkormányzatok, civil szervezetek és gazdálkodók is képviseltetik magukat.

TARTALOM

ÖSSZEFOGÁSSAL A PILISI BIOSZFÉRA-REZERVÁTUMÉRT	1
A PILISI BIOSZFÉRA-REZERVÁTUM TERÜLETE	3
DUNA-IPOLY NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG	4
PILISI PARKERDŐ ZRT.	5
A PILISI BR TELEPÜLÉSEI ÉS TEVÉKENYSÉGEI	6
AZ UNESCO EMBER ÉS BIOSZFÉRA PROGRAMJA	44

MAN AND THE BIOSPHERE PROGRAMME

*By decision of the
International Co-ordinating Council
of the Programme on Man and the Biosphere,*

*Pilis
(extension)
Hungary*

*has been designated for inclusion
in the World Network of Biosphere Reserves.*

*The world's major ecosystem types and landscapes
are represented in this Network, which is devoted to conserving
biological diversity, promoting research and monitoring,
as well as seeking to provide models of sustainable
development in the service of humankind.*

*Participation in the World Network facilitates cooperation
and exchanges at the regional and international levels.*

DATE OF DESIGNATION

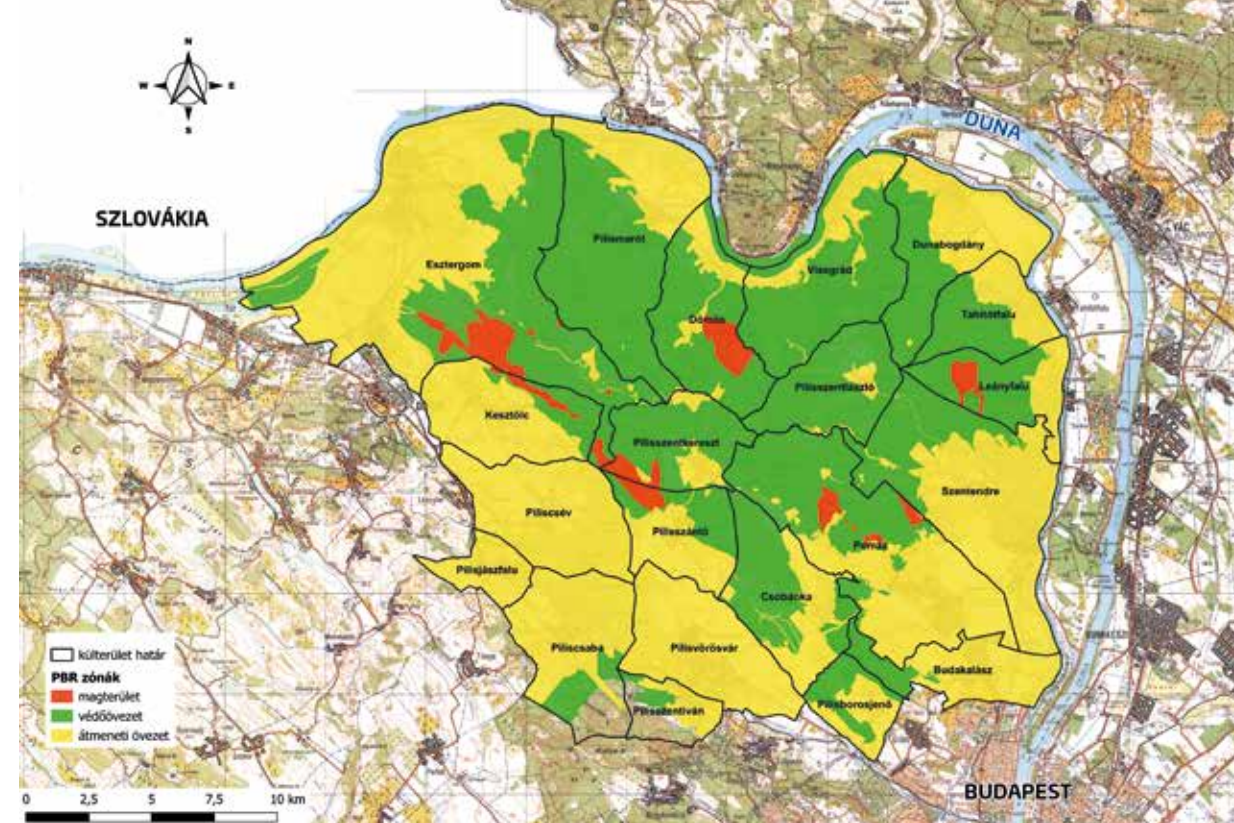
27 September 2025

DIRECTOR-GENERAL OF UNESCO

Andrey Izrael

PBR |

A Pilisi BR bővítését 2025-ben fogadta el az UNESCO. Ezzel a bioszféra-rezervátum munkájában együttműködő önkormányzatok száma 21-re növekedett.

A PILISI BIOSZFÉRA-REZERVÁTUM TERÜLETE

A Pilisi bioszféra-rezervátum három zónából áll:

A **magterületeken** elsődleges szempont a természeti értékek megőrzése és kutatása. Ezek fokozottan védett természeti területek, ahol emberi tevékenység csak kifejezetten természetvédelmi célból megengedhető.

A **védőövezetek** (pufferzónák) a magterületeket veszik körül, és azok védelmét szolgálják. Itt olyan gazdálkodási és turisztikai tevékenységek folytathatók, amelyek összhangban állnak a bioszféra-rezervátum céljaival.

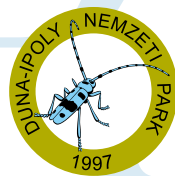
Az **átmeneti övezetek** célja, hogy támogassák a településeken ökológiailag fenntartható gazdálkodási, turisztikai és egyéb emberi tevékenységeket. Fő rendeltetésük a helyi közösségek, gazdálkodók, természetvédelmi kezelők, civil szervezetek, oktatási intézmények és magánszemélyek közötti párbeszéd és együttműködés megteremtése, közös programok megvalósítása, az ökológiailag fenntartható gazdálkodási módok ösztönzése.

DUNA-IPOLY NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG (DINPI)

A Pilisi BR természeti értékeinek megőrzéséért elsődlegesen a DINPI felel. Ez a természetvédelmi örök munkája mellett az erdők és gyepek természetvédelmi célú kezelését is jelenti. A bioszféra-rezervátum az alábbi, természetvédelmi oltalom alatt álló területeket foglalja magába:

- a Duna-Ipoly Nemzeti Park déli része;
- a Táti és süttői Duna-szigetek Természetvédelmi Terület egy része;
- a Budai Tájvédelmi Körzet egy része;
- 76 helyi (önkormányzati) jelentőségű védett természeti terület;
- Natura 2000 területek részei (Pilis és Visegrádi-hegység, Duna és ártere Kiemelt Jelentőségű Természetmegőrzési Területek, Visegrádi-hegység Különleges Madárvédelmi Terület).

A Pilisi BR-ben mintegy 450 barlang található, közülük több jelentős denevérpopulációnak ad otthont. Az élőhelyek a Duna ártéri ligeterdőitől a Pilis üledékes és a Visegrádi-hegység vulkanikus kőzetein kialakult gyepekig és erdőkig terjednek. Olyan fokozottan védett fajok túlélését biztosítják, mint a kék pattanóbogár, a sztyepplepke, a vadmacska és a kígyászölyv. A magyarföldi husáng világállandóságának fele itt él, a hegyi tarsóka pedig Magyarországon csak itt fordul elő.

A DINPI esztergomi állattartó telepe fontos szerepet játszik az őshonos hazai juhajtók – cikta és cigája – megőrzésében és a szárazgyepek fenntartásában

© Somló Eszter

PILISI PARKERDŐ ZRT.

A Pilisi BR erdős hegyvidéke az örökerdő-gazdálkodás magyarországi mintaterülete. Az erdők kezelését végző Pilisi Parkerdő tudatosan vállal úttörő szerepet a folyamatos erdőborítás minél nagyobb erdőterületen történő megvalósításában.

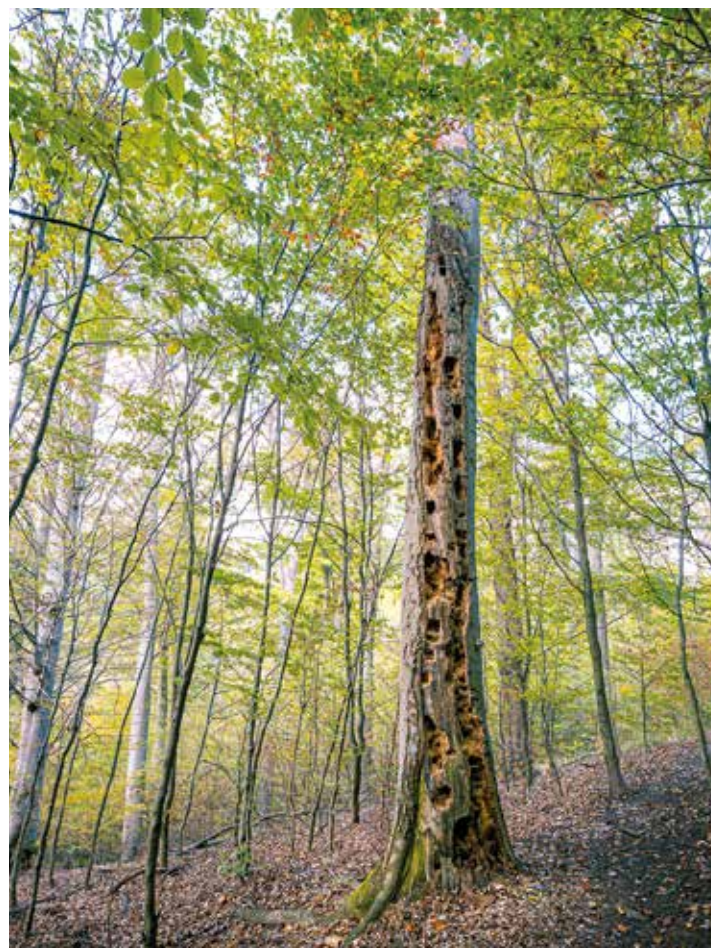

Mit jelent az örökerdő-gazdálkodás?

Az örökerdő-gazdálkodás során az erdő a védelmi, közjóléti és gazdasági funkcióit összehangoltan képes betölteni, hiszen a természetes erdőképhez legközelebb álló gazdálkodási forma. Sok tervezést igényel: az erdészek 7 évente mintakörökben monitorozzák a fafajokat, a fák korosztályait, a vadterhelést és a holtfa mennyiségét. A szálszerű fakitermelés a jó genetikai állománnyal rendelkező, életerős, szép formájú magtermő fák érdekében történik – ezeket a „javafákat” előre kijelöli az erdész.

Mi jellemzi az örökerdőt?

- Folyamatosan biztosítja a kiegyenlített erdőklímát, mivel nincsenek üres vágásterületek. Ez fontos szempont a klímaváltozás idején!
- A fák minden korosztálya egyszerre megtalálható, a magoncól a famatuzsálemig.
- Sokféle fa- és cserjefajból áll. A kocsánytalan tölgyesekben gyertyán-, madárcseresznye-, többféle kőris-, juhar-, szil- és berkenyefák alatt somok, galagonyák, kecskerágók, fagyal és varjútövisbenge alkotja a cserjeszintet.
- Fontos szerephez jutnak az álló és fekvő holtfák, mert harkályok, denevérek, cincérek, moha- és páfrányfajok számára biztosítanak élőhelyet.
- Mindemellett minőségi faanyag termelését is lehetővé teszi.

© Pilisi Parkerdő

PILISSZENTLÁSZLÓ

A Visegrádi-hegység csendes völgyében fekszik, nevét I. (Szent) Lászlóról kapta. Itt épült a pálos rend egyik első monostora közel 700 éve, helyén ma a Szent László király-templom áll. 1686-ban a pálosok Felvidékről telepeseket hoztak a területre, a lakosok többsége ma is beszél szlovákul.

Áthalad itt a Pilisi Pálos út, amelyet 2020-ban, Boldog Özséb halálának 750. évfordulójához kapcsolódóan hoztak létre. A 27 km-es körtúrát járva több ponton kihelyezett QR-kódok beolvasásával hallgathatóak meg a szerzetesek elmékedései, befelé figyelést segítő gondolatai.

A Spartacus-ösvényt az 1930-as években vadászok alakították ki saját céljaikra, és sokáig igyekeztek titkolni a túrázók elől. Ma az egyik legnépszerűbb jelzett turistaút, mert remek kilátópontjai vannak, s bár meredek lejtőkön halad, de a szintvonalakat követi, így mégis könnyen járható. Sok szakaszon „egyemberes” a szélessége, emiatt izgalmas és veszélyes is.

© Cséfalvay Katalin

A PILISI BIOSZFÉRA-REZERVÁTUM TANÁCSADÓ TESTÜLETE

A Pilisi BR Tanácsadó Testületének ülése
2026-ban Pilisszentlászlón

A Tanácsadó Testület a Pilisi BR döntéshozó szerve, amelynek hat tagja van.

Állandó tagok:

- a MAB Nemzeti Bizottság képviselője;
- a Pilisi Parkerdő Zrt. képviselője;
- a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság képviselője.

Évente választott tagok:

- egy térségi település polgármestere;
- egy térségi természetvédelmi civil szervezet képviselője;
- egy térségi magángazdálkodó.

A Tanácsadó Testület feladatai:

- javaslattétel a döntéshozók felé a Pilisi bioszféra-rezervátummal kapcsolatos kérdésekben;
- kapcsolattartás a MAB Nemzeti Bizottsággal és az UNESCO MAB Titkársággal;
- tagok delegálása az EUROMAB üléseire;
- részvétel a MAB Nemzeti Bizottság éves ülésein és beszámoló a PBR működéséről;
- a Fórum üléseinek összehívása évente.

PILISCSABA

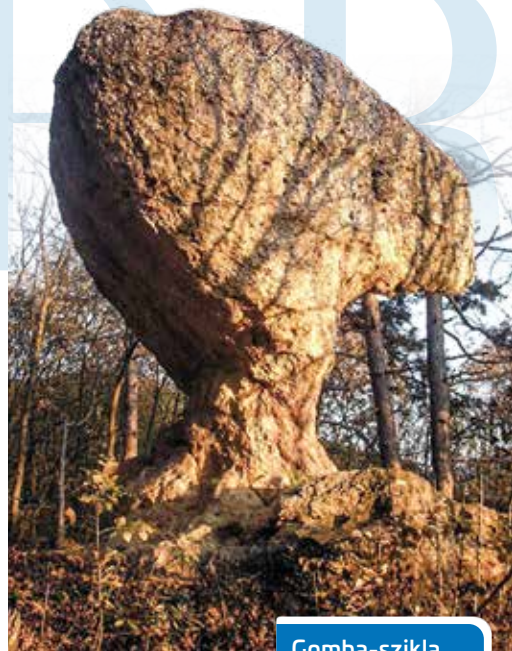

Piliscsaba névadója nagy valószínűséggel a 10. századi Csaba vezér, a Jenő törzs vezetője volt. Piliscsaba volt József nádor uradalmának központja. Utána a falu birtokosa fia, József Károly főherceg lett, aki az 1895-ben megépült Esztergom-Budapest-vasútvonal mellett villatelkeket parcellázott ki, létrehozva a feleségéről, Klotildról elnevezett nyaralótelepet. A mai Klotildliget hangulatos utcáit 100 évnél idősebb, védett feketefenyő-, vadgesztenye-, platán- és tölgyfasorok szegélyezik.

Feketefenyő fasor Klotildligeten

© Weszelovszky Ramón

Gomba-szikla

© Weszelovszky Ramón

Ha a Gomba-szikla anyagát közelebbről tanulmányozzuk, akkor észrevehetjük, hogy különféle méretű, alakú és anyagú (pl. márga, dolomit, mészkő) törmelékekből cementálódott össze. Az alsó, karcsúbb rész gyengébben cementált szemcséi kevésbé álltak ellen a víz, a szél és a jég lepusztító hatásának, mint a felső rész, így alakult ki a gomba alakja. A Piliscsaba–Százhalombatta-gázvezeték építése után civil szervezetek kezdeményezésére a MOL kialakított egy 3,5 kilométeres túraösvényt, a szikla védelmére pedig egy teraszt.

HÁROMOLDALÚ MEGÁLLAPODÁSOK

A Pilisi BR 21 települését összeköti a Pilis és a Visegrádi-hegység természeti környezete, ugyanakkor a kihívásai eltérőek lehetnek. A természeti értékek hatékonyabb megőrzése és a környezeti nevelés erősítése érdekében településenként olyan „testre szabott” háromoldalú megállapodásokat készítünk elő, amelyekben a helyi önkormányzaton kívül a Pilisi Parkerdő és a DINPI tesz önkéntes vállalásokat. Példaként hozható a 2024-ben Piliscsabával kötött megállapodás, amely többek között az alábbiakat tartalmazza:

- a DINPI kedvezményes programokat biztosít a helyi diákok részére;
- a Pilisi Parkerdő és a Piliscsabai Önkormányzat is anyagi támogatást nyújt a területen folyó környezeti nevelési munkához;
- a Pilisi Parkerdő élőhely-helyreállítást végez a feketefenyő fokozatos visszaszorításával;
- a DINPI bálványfa-csere programot végez az Önkormányzattal együtt;
- a természetvédelmi örök, a kerületvezető erdészek és a közterület-felügyelők együttműködnek a természeti értékek megővéseért.

2024-ben kötött megállapodást a Piliscsabai Önkormányzat, a DINPI és a Pilisi Parkerdő

A Pilisi BR táblája Pilisborosjenőn

PILISJÁSZFALU PILISVÖRÖSVÁR

IV. Béla király a tatárjárás után telepített jászokat a Pilis megyei királyi birtokra. A török pusztítás miatt a lakosság a mai Jászság területére vándorolt. Pilisjászfalu határában 1995 óta áll a Jászok Emlékköve. A Nagy-Somlyó-hegy meredek és sziklás keleti oldalában, dachsteini mészkősziklák között rejtőző barlang denevérek élőhelye.

Kis patkósdenevér
(*Rhinolophus hipposideros*)

© Borzák Sarolta

Arányait tekintve itt lakik hazánk jelenleg egyik legnagyobb lélekszámú német kisebbsége. A török Magyarország területéről való kiűzése után érkeztek az első sváb telepesek a Fekete-erdőből. Kezdetben többségük földműves volt, később sok iparos is érkezett. Gyümölcstermesztés, kézművesipar és kereskedelem teremtette meg a város gazdaságát. A Pilisvörösvár és Piliscsaba közötti dolomítkopárokat feketefenyővel erdősítették be. A fenyők között érdekes formájú sziklaformációk között vezet az út, az egyik ilyen a Sas-szikla. Nevét arról kapta, hogy kiterjesztett szárnyú ragadozó madárra hasonlít.

Sas-szikla

© Wesselovszky Ramón

CIVIL SZERVEZETEK ÉS ÖNKÉNTESEK

A Pilisi BR értékeinek megőrzéséért több természetvédelmi civil szervezet dolgozik. Csobánkán a Japánkeserűfű Akciócsoport, Szentendrén pedig a Zöldendre Egyesület szervez önkéntes munkát a Dera-patak megtisztítására.

A DINPI több településen hirdetett polgári természetőr-tanfolyamot és -vizsgát azok számára, akik önkéntesként kívánják segíteni a hivatásos természetvédelmi őrök munkáját. A polgári természetőrök őrri akciókban, sólyomfészekőrzésben, szakvezetésekben, gyerekprogramok megvalósításában és a természeti értékek felderítésében vesznek részt.

Polgári természetőr-tanfolyam...

Önkéntes természetvédelmi munka a Dera-patakon

...és vizsga

© Japánkeserűfű Akciócsoport

KESZTÖLC

A hagyomány szerint a tájárjárás után a Csévi-szirttek sziklaüregei adtak otthont a remeteként élő Boldog Özsébnek, a pálos szerzetesrend alapítójának. Az első monostoruk 1250 táján épült fel, melynek emlékét a mai napig őrzik Klastrompuszta kolostorromjai. A falu múltjának különleges emléke a meredek Postás-út. Az 1960-as évekig úgy kellett megcímezni a Pilisszentlélekre küldött leveleket, hogy u. p. (utolsó posta) Keszthely.

© Somorjai Ede

Keszthelyi pincék

Innen a külterületi levélhordó heti hat napon át gyalog vitte át a hegy túloldalán fekvő faluba a postát.

A település az Ászár-Neszmélyi borvidék része, a keszthelyi családok ma is több mint hetven pincében borászkodnak. A ma is álló közel 300 préház között turistaút vezet fel a Kétágú-hegy szirtjeihez, ahonnan belátni a Dorogi-medencét. A tájképet és a helyi identitást a közel kétszáz éves múltra visszatekintő szénkitermelés és kőfejtés is mélyen meghatározza. Keszthely szomszédságában, a Lencse-hegyen működött a térség legjelentősebb és utolsóként bezárt szénbányája, ahol valaha 1200 ember dolgozott. A faluban bányászemlékmű és Hagyományőrző Bányász Kiállítás található.

© Cséfalvay Katalin

Klastrompuszta kolostorromjai

TERMÉSZETVÉDELMI ŐRSZOLGÁLAT

A természeti értékek megőrzése a DINPI természetvédelmi őreinek feladata, akik zöld egyenruhájukról, szolgálati igazolványukról és jelvényükről ismerhetők fel. Az őrk feladata a természetvédelmi előírások betartásának ellenőrzése, a természetet károsító cselekmények megakadályozása és szabálysértés esetén szabálysértési eljárás kezdeményezése. Joguk van a természeti értékeket veszélyeztető, károsító

személyek ellenőrzésére, a veszélyeztetéshez használt eszköz vizsgatartására, és helyszíni bírság kiszabására is.

Feladataik közé tartozik a természeti értékek feltárása, szakvezetések tartása, élőhely-helyreállítási munkák elvégzése is.

POMÁZ

A város évszázadokon át magyarok, szerbek, németek és szlovákok együttélésének színtere volt, ami ma is jól tükröződik hagyományaiban és épített örökségében. A városban több történelmi templom – köztük szerb ortodox és római katolikus templomok – őrzi a különböző nemzetiségek vallási és kulturális hagyományait. Kiemelkedő műemléke a Teleki–Wattay-kastély, amely a barokk kastélyépítészeti jelentős emléke, és a település egyik jelképe.

A pomázi Gazdák erdejében az 1920-as években építették a sok társasági eseménynek helyszínt adó Hubertus-házat. Egyik létrehozója dr. Tiszolczy Lajos, a község legendás körorvosa volt, aki 1944-ben egy lengyel zsidó orvos házaspárt bújtatott el itt. A II. világháború után Janda Vilmos kulcsosházként a nomád erdei szálláshelyet kereső fiatalok kultikus helye lett. Az épületet 2026-ban a DINPI a Pomáz Barátai Társasággal összefogva, teljesen felújította. Tiszolczy-ház néven nyitották meg, annak érdekében, hogy Pomáz történelmi örökségeként újra vadregényes túrák és közösségi programok helyszíne lehessen.

© Horváth Gergő

© Linder Eszter

A Pomázon és Szentendrén a Tófenék fölé emelkedő löszdombokon élő fokozottan védett magyar tarsza (*Isophya costata*), kizárólag a Kárpát-medence szöcskefaja

VIZEK MEGTARTÁSA

A vizes élőhelyek megszűnése és a hozzájuk kötődő fajok eltűnése a természetvédelem egyik legnagyobb kihívása lett. A hosszan tartó száraz időszakok mellett ennek az is az oka, hogy a lehulló csapadék nem tud a területeken maradni. Az erdőkben sokszor erdészeti utak, a nyílt, gyepes élőhelyeken pedig csatornák vezetnek el a vizet.

A DINPI összesen 44 erdei kisvizes élőhelyen kezdi meg a tókák, erdei kistavak helyreállítását és a víz elfolyását akadályozó beavatkozásokat (egy uniós pályázat támogatásával). A vízállások felélesztésével a kétéltűek számára szaporodóhelyeket hoznak létre.

A Pomáz és Szentendre egyre terjeszkedő településrészei között elterülő zöld sziget, a Tófenék egykor a Duna ártere volt. A mocsárvidéket csatornák hálójával csapolták le. A szentendrei Zöldendre Egyesület önkéntesei az önkormányzattal, a város intézményeivel és hivatásos szakemberek támogatásával vízmegtartó fénékküszöbököt építettek. Ezek célja, hogy a helyben keletkező vizeket ne hagyjuk elfolyni a területéről, hanem segítsük beszivárogni a talajba, elpárologni a levegőbe, s ezzel a hőségben elviselhetőbb mikroklimát hozunk létre.

A Kőhegyi-tó Pomázon

© Cséfalvay Katalin

A Tófenék Pomáz és Szentendre között

© Linder Eszter

Önkéntesek dolgoznak a Tófenéken

Örökerdő Pilismarót mellett

© Előd Réka

PILISMARÓT

A falu a pálos rend birtokában volt, akik a török elől a Felvidékre menekültek, majd később innen telepítettek magyarokat és szlovákokat Marótra. Heckenast

Gusztáv nyomdász villája 1860 körül épült fel Pilismaróton, amelyben könyvtár, német, olasz, holland művészek alkotásai és egy különleges háromszintes tájkert fogadta a prominens vendégeket: többször járt itt Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Bajza József, és a legenda szerint Deák Ferenc itt fogalmazta meg a Kiegyezés tervezetét.

A Pilismarót környéki erdőkben kezdődött el az örökerdő-gazdálkodás kutatása. Először 1999-ben Mexikópusztán végzett a Pilisi Parkerdő kísérleteket, ezután vonták be a Hoffman-kunyhó környéki erdőket, amelyek mára országosan a legfontosabb terepi oktatóhelyszínné váltak. Mára már több, mint 6000 hektáron működik sikeresen ez, a folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodási forma az erdészeti területén.

© Rahmé Nikola

Az idős bükkösök lakója a havasi cincér (*Rosalia alpina*) – a DINPI címerállata

KÍMÉLETI TERÜLETEK ÉS HABITAT FÁK AZ ERDŐBEN

A Pilisi Parkerdő a Pilisi BR erdeinek nagy részén örökerdő-gazdálkodást folytat. Ugyanakkor ezeken a gazdálkodás alatt álló erdőterületeken is kisebb érintetlenül hagyott erdőfoltokat („kíméleti területek”) és mikroélőhelyekben gazdag fákat („habitat fák”) jelölnek ki. Ezek az elemek – a holt faanyag mennyiségének növelésével együtt – lépőköszerően biztosítják a gazdag erdei életközösség fennmaradását.

© Frank Péter

Felmérik a területen található fekvő és álló holtfa mennyiségét, amelyhez az erdei élő szervezetek mintegy negyede-harmada kötődik valamilyen formában. A képen fekete harkály (*Dryocopus martius*) látható.

© Getsei Alexandra

Mintegy 16.000 db olyan habitat fát (biotópfa) jelölnek ki, amelyeken odúk, elhalt ágak, rovarjáratok, moha- és gombatelepek biztosítanak mikroélőhelyeket

© Iza Dorottya

Az erdei kistavak, patakok, sziklakibúvások környezete kíméleti területként érintetlen marad. Ez a gazdálkodás alatt álló erdők 5%-át jelenti.

DUNABOGDÁNY

A falu a Kis-Duna jobb partján, majdnem a Szentendrei-sziget északi csúcsával szemben helyezkedik el, a Csódi-hegy alatt. Ezen a Dunán nagyobbat hajók és uszályok nem közlekednek, emellett a homokos partszakasz teszi igazán vonzóvá a dunai szabadstrandot fürdőzők, kajakosok és kenusok számára. A Csódi-hegy dácit kőzetét már Budapest 19. századi kiépülésekor használták az utak kövezésére és a Duna szabályozásánál. A kőbánya ma is üzemel.

TAHI

Tahitótfalunak a Visegrádi-hegység és a Duna között húzódó Tahitót településrésze a fővárosi művészek és polgárok kedvelt nyaralóhelyévé vált, amelynek emlékét ma is őrzik a századfordulós villák és a régi szőlőműveléshez kapcsolódó pincesorok. A tahitótfalui Duna-híd a Szentendrei-sziget egyetlen közúti összeköttetése a szárazfölddel. Az 1914-ben épült állandó híd a második világháborúban elpusztult, a ma is álló szerkezetet 1978-ban adták át.

A Vörös-kő kilátópontról
egyedülálló panoráma nyílik
a Kis-Dunára © Cséfalvay Katalin

A DUNAVIRÁG VÉDELME

Dunavirágzás

© Potyó Imre

Varázslatos élmény megtapasztalni a fehéres színű dunavirágok (*Ephoron virgo*) nyáresti tömeges rajzását. 2012 óta, több évtizednyi szünet után, július végétől újra megfigyelhetjük a kérészek milliós tömegeit a Dunán. A kérész lárvák sötétedés után úsznak a felszínre, hogy vedlésüket követően előbújjanak a néhány centiméteres szárnyas rovarok, majd megkezdjék repülésüket és párzásukat. Egy idő után a nőstények végelgyengülésben a vízbe hullnak, lerakják tojáscsomóikat és elpusztulnak.

A kérészek repülése azonban korántsem zavaró. A folyó felett átívelő hidak, kivilágított

hajók és a part menti épületek fényei ugyanis összetett ökológiai csapdát jelentenek. A közvilágítás vonzó hatása és az aszfalt vízfelszínhez való optikai hasonlósága egymást erősítve hat természetes viselkedésükre. A hidak lámpáinál a dunavirágok hatalmas csóvákat alkotnak, végül pedig az aszfaltra petéznek és elpusztulnak. 2019 áprilisában a tahitótfalui Tildy Zoltán hídon épülhetett ki világelsőként egy optikai védőrendszer a dunavirág megóvása érdekében. A hídpillérekre szerelt kék fényű reflektorok a folyó felett tartják a rajzó kérészek zömét.

SZENTENDRE

A „művészek városa”, de joggal nevezhetjük a „nemzetiségek” vagy a „vizek” városának is. A település már az 1920-as évektől a magyar avantgárd és modern képzőművészet fontos központja. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum 1974 óta látványosan mutatja be a magyar népi építészetet és eleveníti meg a régi korok életmódját. Évszázadok óta békében élnek egymással a különböző etnikumok, ma bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, román, szerb és szlovák nemzetiségi önkormányzat működik itt.

A városon keresztül folyik a Dunába a Dera-, a Bükkös-, a Sztaravoda- és a Sztelin-patak, amelyek erdei békák, foltos szalamandrák, kockás siklók és kövi rákok élőhelyét jelentik.

A Dömörkapu-vízesés környéke a foltos szalamandra (*Salamandra salamandra*) élőhelye

© Cséfalvay Katalin

KÉTÉLTŰ- ÉS HÜLLŐFAJOK MEGŐRZÉSE

A vizes élőhelyekhez kötődő kétéltű- és hüllőfajok a klímaváltozás közvetlen áldozatai, hiszen az erdei tavak, patakok kiszáradása szaporodóhelyük megszűnését jelenti. Állományukat az is megtehető, ha tavaszi vonulási útvonalukat autót út keresztezi. Védelmük érdekében február végén önkéntesek bevonásával építünk terelőkerítéseket.

A Pilisi Bioszféra-rezervátumban Esztergom és Dömös mellett él jelentősebb foltos szalamandra-populáció. Mindkét helyen veszélyt jelent, hogy esős időben a szalamandrák a burkolt úttesteken kóborolnak. Megőrzésük elsősorban a figyelmes autóvezetésen múlik.

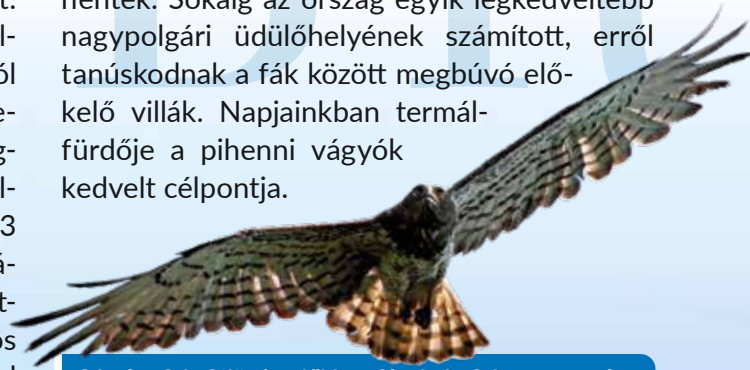

LEÁNYFALU

Leányfalu múltja a római korig nyúlik vissza, amikor a terület a Duna menti limes fontos állomása volt. A Római Birodalom védelmét szolgáló, erődítményekből, árkokból és falakból álló rendszer romjaival a Dunakanyarban Verőcén, Esztergomban, Visegrádon, Dunabogdányban, Leányfalu és Esztergomban is találkozhattunk. Az egykor itt állt őrtorony 372-373 körül épült. Feltehetően 20-25 katona állomásozott itt, az őrtornyok tetejéről tűz- és füstjelekkel tartották a kapcsolatot a szomszédos települések őrhelyeivel. A tornyot az 5. század első felében hagyták el.

Később a térség a szőlőtermesztéséről és borkultúrájáról volt híres. A Visegrádi-hegység és a Duna találkozási számos író, költőt és művészt ihletett meg, akik itt alkottak vagy pihentek. Sokáig az ország egyik legkedveltebb nagypolgári üdülőhelyének számított, erről tanúskodnak a fák között megbúvó előkelő villák. Napjainkban termálfürdője a pihenni vágyók kedvelt célpontja.

A Leányfalu fölötti erdőkben fészkel a fokozottan védett kígyászölyv (*Circaetus gallicus*). A kameracsapdák kimutatták a vadmacska jelenlétét is. © Klébert Antal

VADMACSKAVÉDELMI PROGRAM

A vadmacska (*Felis silvestris*) Magyarországon fokozottan védett, természetvédelmi értéke 250 000 forint, állománya mégis csökken. Ennek fő oka az élőhelyek zsugorodása és feldarabolódása, valamint a hibridizáció – azaz a házi macskákkal való keveredés, amely rontja a faj genetikai tisztaságát. Jelentős veszélyforrások ezen túl a házi macskáktól elkapható betegségek és a közúti gázolások. A rejtett életmód, az emberek kerülése, és a faj pontos azonosításának nehézsége tovább bonyolítja a védelmi munkát.

A DINPI, a Budakeszi Vadaspark és a Pilisi Parkerdő 2021-ben közös fajmegőrzési programot indított. Ennek részeként kameracsapdákat helyeztek ki és genetikai vizsgálatokat végeztek, amelyek igazolták a faj jelenlétét a Pilisi BR területén.

A Budakeszi Vadaspark mentőhelye fontos szerepet játszik a programban, 2021-től kezdődően 6 genetikailag tisztavérű, elárvult vadmacskakölyök nevelésében és szabad életre való felkészítésében vett részt. 4 vadmacska közül 3 egyedet jeladó nyakörvvel engedtek vissza az erdőterületre, így útjukat nyomon tudják követni a Pilisi BR területén. A nyomon követett egyedeknél genetikai vizsgálatokkal igazolták, hogy valóban vadmacskák.

© Novák Adrián

Kameracsapdás felvételek és genetikai vizsgálatok igazolták, hogy a vadmacska a Pilisi BR erdeinek lakója

© Surányi Linda

Lukréciát 2025 augusztusában látták el jeladóval

PILISBOROSJENŐ

Pilisborosjenő kulturális és építészeti öröksége több évszázados, elsősorban sváb hagyományokra épül. A falu történeti magja, az Ófalu ma is őrzi a hagyományos településszerkezetet: a domborzathoz alkalmazkodó, kanyargós utcák és a tornácos, oromfalas

parasztházak egyedi faluképet alkotnak. A német nemzetiségi rendezvények, hagyományőrző egyesületek hozzájárulnak a település identitásának megőrzéséhez. A helyi borkultúra és szőlőművelés emlékei szintén meghatározó elemei Pilisborosjenő múltjának.

A falu képét meghatározza a fölél magasodó Nagy-Kevély (534 m). Ide vezet a Kevély-hegyi tanösvény, amelyen megtekinthetjük a levendulamezőt, a Kálváriát, a Teve-szikla porló dolomittömbjét és az Egri csillagok című film forgatásához épített vármásolatot.

A táj védelmét a DINPI-vel és a Pilisi Parkerdővel kötött háromoldalú megállapodás is segíti, melynek részeként a falu határában egy 25 hektáros örökerdőt jelöltek ki. A bioszféra-rezervátum célkitűzéseit a helyi környezetvédő civilek is aktívan támogatják, a település szelíd turizmusra törekszik, és a belterületbe vonásokat is megállították.

© Frivaldszky Bernadett

A HEGYI TARSÓKA MEGMENTÉSE

A hegyi tarsóka (*Thlaspi montanum*) hazánk egyik legritkább, végveszélyben lévő növénye. Az Alpok magasabb régióiban nagyobb számban él, Magyarországon azonban egyedül a pilisborosjenői előfordulása ismert. A botanikusok szerint a jégkorszakok idején honosodhatott meg a területen, majd az enyhülés megérkezével a hűvösebb mikroklímájú, meredek északi lejtőkre szorult vissza. Az 1930-as és 1940-es években a területet elérte a hazánkban akkoriban átfogó programként zajlott kopárfásítás. A hegyi tarsóka termőhelyét is feketefenyővel ültették be, a növény pedig csak azokon a sziklás részeken maradt meg, amelyeken a facseteték nem tudtak megeredni. Ezt a kevesebb mint száz példányra zsugorodott állományt ma már elsősorban nem a feketefenyő veszélyezteti, hanem a fokozódó nyári forróság, az erős aszályos periódusok és még a vaddisznó túrása is.

A hegyi tarsóka megmentésére a Pilisborosjenői Önkormányzat fogott össze a DINPI-vel és a Pilisi Parkerdővel. Az önkormányzat szakértőt bízott meg a szükséges beavatkozások megtervezésére. Ezt követően a tarsóka megmaradt foltjait bekerítették és körülöttük gyérítik a cserjéket. A közeljövőben a Budapesti Fűvészkertben felszaporított példányokat ültetnek vissza az élőhelyre.

© Halász Antal

Hegyi tarsóka

© Kézdy Pál

Helyszíni bejárás a hegyi tarsóka élőhelyén

PILISSZÁNTÓ

Pilisszántó neve nem szántóföldet jelent, hanem szentet, utalva a középkorban itt élő pálos szerzetesekre, kolostorokra. Boldog Özséb a 13. században a térségben élő remetéket összegyűjtve alapította meg az egyetlen ma is létező magyar férfi szerzetesrendet, a pálosok rendjét.

A község lakossága ma is ápolja a betelepült szlovákok nyelvi és népi kultúráját, amely a helyi rendezvényeken, népviseletekben és hagyományőrző programokban is megjelenik. Kiemelkedő vallási és szellemi jelentőségű hely a Boldogasszony-kápolna és a hozzá kapcsolódó zarándokhely.

A falu fölé magasodik a Dunántúli-középhegység legmagasabb pontja, a 756 méter magas Pilis-tető. Tökéletes körpanorámát a Boldog Özséb-kilátóból kapunk. A Pilis-tető csúcsa alatt 1996-ig a Magyar Néphadsereg egyik légvédelmi rakétabázisa működött. A hidegháborús időkben Budapest légtérének védelmét szolgálta, a bunkereket rakétaszállító teherautók fogadására és elrejtésére használták. A katonai tevékenység ellenére fenn tudott maradni hazánk egyik legnagyobb növényritkasága, a magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*).

© Kézdy Pál

MAGYARFÖLDI HUSÁNG VÉDELME

A Pilis-tető a főváros közelében a legkedveltebb siklóernyős- és sárkányrepülő starthelyek közé tartozik, ugyanakkor itt él a magyarföldi husáng világállományának több mint a fele. A sportolók és kirándulók taposása a fokozottan védett vadvirág kipusztulásához vezethet. Élőhelyének megóvása érdekében a Pilisi Parkerdő és a DINPI egyeztetett a siklóernyősök és a sárkányrepülősek képviselőivel. Számukra a közeli Éles-kőn alakítottak ki biztonságos starthelyet. A husáng bekerített élőhelyén emelt, acélszerkezetes tanösvény vezet keresztül. A kirándulók ezen haladva úgy élvezhetik az egyedülálló kilátást, hogy nem károsítják a ritka növényt. A fémállvány ugyanakkor itt megakadályozza a siklóernyőzést.

Starthely az Éles-kőn

Acélszerkezetes emelt tanösvény a magyarföldi husáng élőhelyén

PILISCSÉV

A hajdani magyar falu első okleveles említése 1262-ből való Chw, Cheu formában.

Legrégibb birtokosa Csév László volt. A ma ismert falu a törökellenes harcok után a szlovák lakosság többszöri betelepítésével jött létre. A középkorban az esztergomi káptalan szőlőt ültetett a hegyoldalba és az öreghegyi pincefalu legtöbb pincéje ebben az időszakban épült, még most is találunk 100-150 éves pincéket. A borkészítési hagyományok megőrzéséért, a helyi kulturális és szlovák nemzetiségi örökség megóvásáért működik a Piliscsévi Pincefalu Egyesület. Nekik köszönhető a PiPi Fesztivál (Piliscsévi Pincefalu Fesztivál) évente megrendezett kulturális borünnep, amely nyitott pincékkel, helyi borokkal, zenével, kézműves vásárral és kulturális programokkal várja a látogatókat.

Piliscsévről és Keszthelyről érhető el Magyarország harmadik leghosszabb barlangjának, az Ariadne-barlangrendszernek a bejáratai.

A piliscsévi pincefalu

© Cséfalvay Katalin

PiPi Fesztivál

© Holicska Szilvia

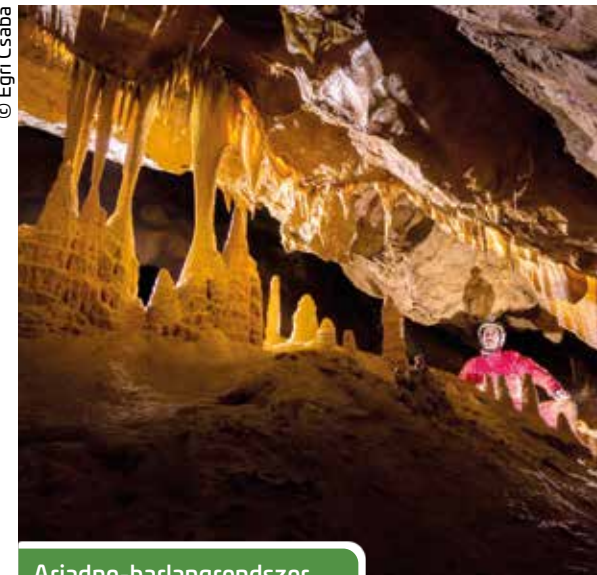
BARLANGOK ÉS LAKÓIK VÉDELME

A Pilis triász kori karbonátokból felépülő tömbje geológiai adottságainak köszönhetően mintegy 450 barlangot rejt magában – az egyszerű, tágas ősemberbarlangoktól a több kilométer hosszúságú, összetett barlangrendszerig. A Pilisi BR területén található hazánk harmadik leghosszabb barlangja, a több mint 20 km hosszúságú és 206 m mélységű Ariadne-barlangrendszer.

Turisták által is gyakran látogatott tágas főbejáratai – a Legény- és a Leány-barlang – már a neolitikus embernek is menedéket nyújtottak. A téli időszakban igen jelentős denevérpulációnak ad otthont. A barlang geológiai értékeinek védelme és a denevérek háborítatlanságának érdekében járatait denevérbefaraggal ellátott vasajtókkal zárták le. Fokozottan védett, még gyakorlott barlangászok számára is csak korlátozottan látogatható.

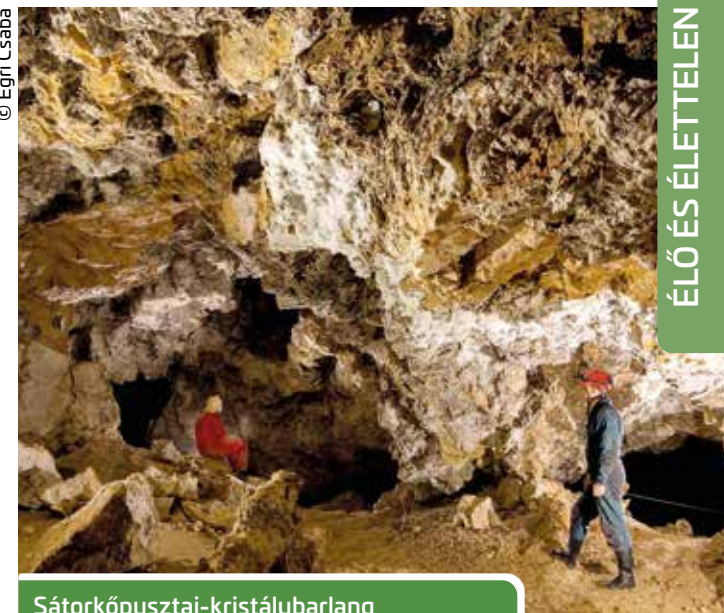
A régió legnevezetesebb barlangja a Strázsahegyen nyíló, szintén fokozottan védett Sátorköpusztai-kristálybarlang. Jellegzetes, termásvíz által formált járatai és hófehér kristályos ásványkiválásai teszik igen látványossá. Falait kalcit és aragonit kristályok, és gipszlerakódások borítják. A barlangot kutató Benedek Endre Barlangkutató Egyesület alkalmanként látogatónapokat szervez.

© Egri Csaba

Ariadne-barlangrendszer

© Egri Csaba

Sátorköpusztai-kristálybarlang

A budakalászi Petőfi tér

© Szabó Zoltán

BUDAKALÁSZ

Budakalász kelet-nyugati irányban a Szentendrei-Dunától a Kevély-nyeregig húzódik. Az újkőkor óta lakott területén és a Dolina-völgyben tizenöt régészeti lelőhelyen folyt ásatás. Itt találták meg Európa legrégibb kocsiábrázolását, a budakalászi kocsi, a Kevély oldalában nyíló Zöld-barlang pedig fontos újkőkorszaki lelőhely. A jelenlegi város kultúráját a szerb és a sváb nemzetiség gazdagítja, valamint textilipari múltja is jelentős. Klinger Henrik az I. világháborút követően Pozsonyból Budakalászra telepítette a textilgyárát, ami a 20. században a környékbeli településeken lakók ezreinek adott munkát. A város elkötelezett a természet- és környezetvédelem iránt, a közelmúltban Budakalász a zöldterületeinek beépítése ellen folytatott harcáról híresült el.

A Szentendrei-Dunát nagyon szép állapotú puhafás ligeterdő határolja. Az idős fekete nyárfák és fehér fűzek alatt nyári tűzike és ligeti csillagvirág virít. Az élőhelyet gazdagítják a nagyméretű holt fatörzsek. A parton a hajnali órákban hódokkal is találkozhatunk. A terület helyi és Natura 2000 védettséget is élvez. A Lupa-sziget a budapesti evezős élet népszerű célpontja, műemléki védelem alatt álló nyaralóit és híres platánsorát komppal átkelve is megcsodálhatjuk.

A Duna parti erdőség helyi jelentőségű védett természeti terület Budakalászon

© Kézdy Pál

BÁLVÁNYFA-CSERE PROGRAM

A mirigyes bálványfa (*Ailanthus altissima*), vagy közismertebb nevén ecetfa rendkívül agresszívan terjed. Visszaszorítása – kiváló sarjadóképessége miatt – mechanikai módszerek alkalmazásával szinte lehetetlen. Nem érdemes kivágni, mert azzal csak a szaporodását segítjük elő. Jellemzője, hogy először a lakott településeken szaporodik el, különösen az elhanyagolt településrészekben, továbbá az utak, vasutak, töltések mentén. A termőre forduló egyedek innen fertőzik tovább a kerteket, temetőket, parkokat és a természetes ökoszisztémát. A védett természeti területeket csak akkor tudjuk megóvni tőle, ha a belterületeket is megtisztítjuk. Az elmúlt

években a Pilisi BR településein a DINPI az önkormányzatokkal összefogva bálványfa-csere programot hajtott végre. Nyári gyakorlatos diákok segítségével 21 településen felmérték az összes bálványfát, és kiválasztottak 120 olyan egyedet, amelyek bő magtermésükkel fertőzték a környezetüket.

Bálványfák injekcióztatása Pilismaróton, a Református temetőben

Bálványfa Budakalászon, a Barát-patak mentén

A fákat vegyszerrel injektálták, hogy megakadályozzák a sarjadásukat. A nagyméretű fák kivágása alpinechnikával történt, a házak, illetve sírok védelme érdekében. Minden kivágott bálványfa helyett egy őshonos facsemetét biztosítottak, amelyek elültetéséről az önkormányzatok gondoskodtak.

Őshonos facsemeték ültetése a pilisszentiváni Öreg temetőben

CSOBÁNKA

Csobánkán, a Dera-patak partján Martin Sándor orvos 1898-ban építtetett egy szanatóriumot, a környéket pedig feleségéről nevezte el Margit-ligetnek. 1909-ben Wettenstein József, a tüdővész elleni szérum feltalálója vette meg, és tüdőszanatóriumává alakította. A Margitligeti kastély 1917-től hadiárvaházként működött, 1950-től 2007-ig a Gyógypedagógiai Intézet otthonaként szolgált, jelenleg a Dévai Szent Ferenc Alapítvány szálláshelyként üzemelteti. A szomszédos Kápolna-domb csúcsán 1904-ben építették fel a Hubertus-kápolnát.

A településnek magashegységi tájképi jeleget adnak az Oszoly- és Csúcs-hegy meredek sziklafalai, amelyek különleges élőhelyet is jelentenek

© Somorjai Ede

Magyarországon csak a Dunazug-hegyvidék sziklás élőhelyein fordul elő a fokozottan védett tarka sziklaaraszoló (*Charissa variegata*). Jellegzetessége a négy szárnyán végighúzódnó narancssárga hullámvonal.

© Novák Adrián

A vándorsólyom (*Falco peregrinus*) fészkelőhelye tradicionális sziklamászóhely, amit a költési időszakban le kell zárni. A fészkelés zavartalanságát a természetvédelmi őrök és polgári természetőrök biztosítják.

© Klébert Antal

A JAPÁNKESEŰFŰ VISSZASZORÍTÁSA

A bálványfához hasonlóan az embermagasságúra megnövő japánkeserűfű (*Fallopia x bohemica*) is a települések bolygatott élőhelyein szaporodik el, és a patakok, csatornák mentén terjedve fertőzi a természetes bioszférát. A Pilisszentkereszten, Csobánkán, Pomázon és Szentendrén átfolyó Dera-patak mentén az önkormányzatok összefogtak a civilekkel az özönnövény visszaszorítására. A DINPI egy kísérletben négyféle módszer hatását vizsgálja, amelyek megakadályozhatják a japánkeserűfű visszatérését az első kaszálást követően.

Valamennyi beavatkozást követően gondoskodni kell a keletkező szabad talajfelszíneken a vegetáció helyreállításáról magvetéssel vagy csemeték ültetésével.

A fekete geotextil-borítás megakadályozza a fotoszintézist

A talajra fektetett fémrácson keresztülnövő hajtások mechanikusan károsodnak, így a háló a növényt annak kifáradása révén pusztítja el

A Dera-patak csobánkai szakaszán a kecskék szívesen legelik a japánkeserűfű friss hajtásait

Hatékony megoldás a patakpart gyakori kaszálása

© Kézdy Pál

PILISSZENTKERESZT

A település szélén található az egykori ciszterci apátság romja. Itt temették el Gertrudis királynét, II. András király első feleségét, aki 1213-ban gyilkosság áldozata lett. A merénylet pontos okát nem tudjuk, az esemény legismertebb szépirodalmi feldolgozása Katona József Bánk bán című drámája.

A pilisszentkereszt
Klasm-kútnál, 1888.
szeptember 24-én

© Dr. Téry Ödön felvétele

Dobogó-kő déli oldalában van a Zsivány-szikláknak nevezett hasadéklabirintus, ahol az andezit-agglomerátumban 15-20-25 méter magas falak alakultak ki

© Cséfalvay Katalin

Dobogó-kő (699 m) napjainkban a Pilisi BR egyik leglátogatottabb turistacélpontja, ugyanakkor joggal nevezhetjük a hazai turizmus bölcsőjének is. Dr. Téry Ödön és Thirring Gusztáv kezdeményezésére 1888. szeptember 24-én a pilisszentkereszt Klastrom-kútnál született meg a Magyar Turista Egyesület megalapításának gondolata.

1898 nyarán Dobogókőn épült meg az ország első, dr. Eötvös Lorándról elnevezett közep-hegységi turistaháza. A Turisták Lapja első évfolyamában Thirring Gusztáv statisztikus és földrajztudós 1889-ben így írt A Pilis és a Dobogókő című cikkében: „Dobogókő a főváros környékének határozottan legszebb pontja, melynek kilátása mindenkit, aki valaha élvezte, elragad s bámulatra késztet.”

LÁTOGATÓMONITORING

A Pilisi BR területén 9 éven keresztül szervezte meg a DINPI, a PPZRT és a Debreceni Egyetem a látogatók kérdőíves felmérését egy-egy októberi hétvégén. A kutatás jó alapot jelent a térség ökoturisztikai fejlesztéseinek tervezéséhez, emellett összekovácsolt egy lelkes önkéntes csapatot.

A felmérés néhány eredménye:

- a Pilisi BR turistaújtait évente közel 1 millió kiránduló keresi fel;
- a legforgalmasabb turistautak Dömös, Dobogókő, a Dera-szurdok és a Prédikálószték környékén találhatók;
- a kirándulóknak több mint a fele Budapest-ről érkezik;

A látogatók kikerdezését önkéntesek végezték, akik a Mogyoró-hegyi Erdei Iskolában szálltak meg

- a látogatók 75%-a félnapos túrát tesz;
- tájékozódáshoz a látogatók több mint 60%-a mobilalkalációt használ, de a kirándulók 20%-a még mindig ragaszkodik a papírtérképhez.

2025-ben mintegy 100 önkéntes
vett részt a munkában

Az önkénteseknek a pilisvörösvári Stube Étterem biztosított hidegbéd-csomagokat

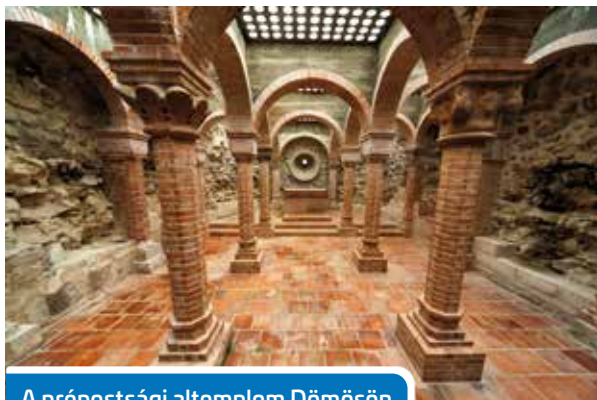
DÖMÖS

Dömös a magyar királyok kedvelt tartózkodási helye volt a 11. században. A hajdani palota és templom a török időkben elpusztult, de ennek a korszaknak az emlékét őrzi a gyönyörűen helyreállított, román stílusú prépostsági atemplom. Napjainkban 1000 Éves Templom néven ökumenikus istentiszteletekkel, kulturális programokkal, műemléki bemutatással fogadja a látogatókat.

A Pilisi BR leglátogatottabb, legizgalmasabb turistaútvonalai indulnak Dömösről. Az egyik a Rám-szakadék, ami egy vulkáni eredetű, nagyjából észak-déli irányban futó szurdokvölgy. Mélysége több helyen meghaladja a 35 métert, szélessége helyenként még a három métert sem éri el, és az alján állandóan csörgedezik a víz.

Az egyirányú gyalogosforgalmat fémlépcsők és kapaszkodókorlátok segítik. A másik népszerű útvonal a Vadálló-kövek különleges alakú, hatalmas andezitsziklái mellett a Prédikálószerkezre vezető turistaút.

A prépostsági atemplom Dömösön

Vadálló-kövek

© Cséfalvay Katalin

KILÁTÓK A PILISI BIOSZFÉRA-REZERVÁTUMBAN

Bölcső-hegyi kilátó

A Pilisi BR kilátótornyai mindig is a legnépszerűbb turistacélpontok voltak. A Pilisi Parkerdő az elmúlt évtizedekben több kilátót létesített. A 756 méter magas Pilis hegyen 2014-ben egy geodéziai torony átalakításából építették a Boldog Özséb-kilátót. A Lajos-forrás közelében, a Bölcső-hegyen 1934 óta több torony is állt, a legújabbat 2021-ben adták át. A Visegrádi-hegység 639 méter magas csúcsán, a Prédikálószerkezén 2016-ban épült kilátó a közeli Vadálló-kövek miatt is a leglátogatottabb kirándulóhelyek közé tartozik.

Kilátás a Prédikálószerkezről

© Cséfalvay Katalin

Képkő Pilisszentivánon

PILISSZENTIVÁN

A jelenlegi falu alapítása 1724-ben történt, amikor öt, Frankföldről érkezett katolikus német családfő letelepedési szerződést kötött az Ágoston-renddel. A barnaszénbányászat 1970-ig meghatározta a falu életét, és ennek volt köszönhető, hogy a második világháború után innen nem történt kitelepítés. A sváb hagyományok nem csak az ünnepekben élnek, de a hétköznapiakat is meghatározzák. A település természeti és kulturális értékeit is bemutatja a Jági tanösvény és a Slötyi-kerülő tanösvény. Pilisszentiván határában ma kilenc Bildstock (kép-kő) áll. Minden ilyen „képkő” egy szentkép volt festve, ami alatt egy idézet állt a kő készítőjének vagy annak a nevével, akinek az emlékére készült. Mindegyik kő tetején egy vaskereszt volt. A sváb falvakban határjelző szerepük lehetett, emellett emlékhelyként vagy imádkozóhelyként szolgáltak.

A Pilisi Len
Látogatóközpont
Pilisszentivánon

© Selmeczi-Kovács Ádám

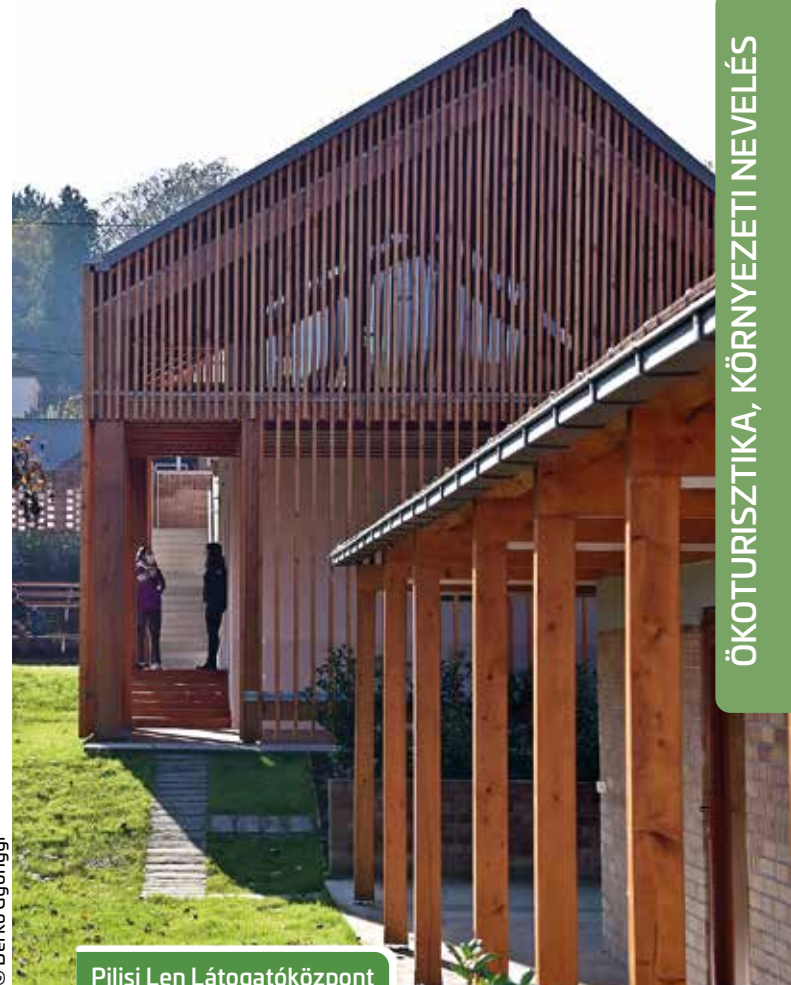
PILISI LEN LÁTOGATÓKÖZPONT

Pilisszentivánon a DINPI Pilisi Len Látogatóközpontja a világon egyedül itt élő, fokozottan védett vadvirágról, a pilisi lenről kapta a nevét. Az építészeti is izgalmas, faborítású épületben interaktív természetvédelmi kiállítás, udvarán kültéri foglalkozások várják a gyerekcsoportokat. A látogatóközpont a térség óvodáinak és iskoláinak fontos bázisa. Az itt dolgozó négy környezeti nevelő madárgyűrzési bemutatókat, vízbilógiai foglalkozásokat, iskolai projektnapokat tart a gyerekeknek.

© Kézdy Pál

Pilisi Len díj átadó ünnepsége a Pilisi Len
Látogatóközpontban 2024-ben

© Berkó Gyöngyi

Pilisi Len Látogatóközpont

Minden évben a Pilisi Len Látogatóközpontban kerül sor az önkormányzat által alapított Pilisi Len díj átadására, amit azoknak ítélnék oda, akik sokat tettek a település természeti értékeinek megőrzéséért.

Az esztergomi bazilika

© Tóth Gergely

ESZTERGOM

Az esztergomi vár volt Géza fejedelem szálláshelye. Fia, István király itt született, itt koronázták meg, és uralkodása idején a vár a király legfontosabb székhelyévé vált. Az esztergomi bazilika hazánk legmagasabb történelmi épülete, az atemplom padlózatától a kupola tetején lévő kereszt csúcsáig mért távolság 100 méter. A 16. században épült Bakócz-kápolnát a 19. század elején 1600 darabra bontották szét, és beépítették az akkor épülő bazilikába oldalkápolnaként. Ma ez a kápolna hazánk egyetlen, épségben megőrzött reneszánsz műemléke.

A Strázsa-hegy több mint száz évig katonai lőtérként funkcionált, ennek köszönhetően szinte érintetlenül megőrizte természeti értékeit. A hegy tetején álló, téglafalú, csúcskupolás tornyával világítótornyra emlékeztető kilátóhoz tanösvény vezet fel a Kökőrcsin Ház Erdei Iskolától, amelyet a DINPI üzemeltet.

Kilátás a Strázsa-hegyről
az esztergomi bazilikára

© Cséfalvay Katalin

KÖKÖRC SIN HÁZ ERDEI ISKOLA

A Kökőrcsin Ház a Duna-Ipoly Nemzeti Park környezeti nevelési és ökoturisztikai központja Esztergom mellett. Környezete több mint száz éven keresztül, 1990-ig katonai célokat szolgált lő- és gyakorlótérként. Ez a Duna-Ipoly Nemzeti Park nyugati kapuja: keletről idáig érnek a Pilis mészkő- és a Visegrádi-hegység vulkanikus eredetű nyúlványai.

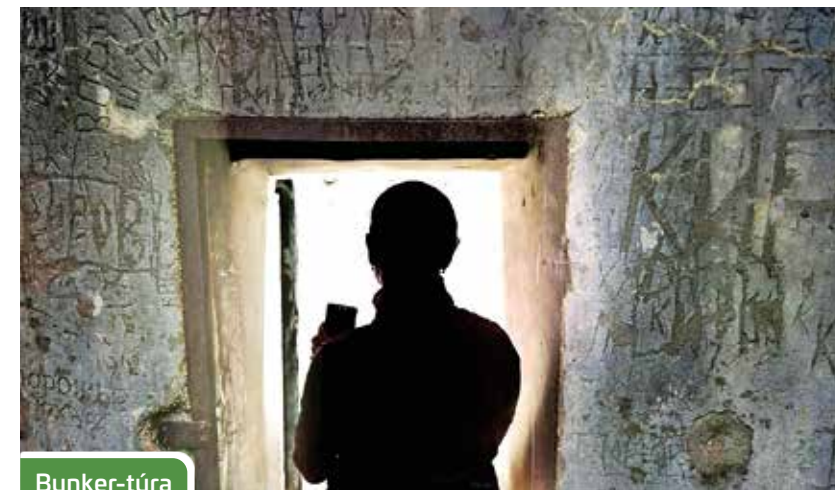

A Kökőrcsin Ház

Kis-Strázsa-hegyi kilátótorny

A felhagyott szovjet katonai lőtér történeti emlékei és természeti értékei szakvezetéses „Bunker-túrán” tekinthetők meg. A Kis-Strázsa-hegy kilátótornyt cirill betűs graffitik díszítik. A túra érinti a hadifogoly-temetőt és egy föld alatti betonbunkert is. Megismerhetjük a homoki gyepek és a pannon tölgyesek élővilágát. Márciusban és áprilisban láthatunk virágzó kökőrcsineket és nőszirmokat.

Bunker-túra

VISEGRÁD

A város ma a Dunakanyar turisztikai központja, a középkorban a magyar királyok székhelye volt. Visegrád szláv eredetű neve annyit tesz, hogy fellegvár. Az egykori római erőd helyén ispáni vár állt, amit a tatárok elpusztítottak, majd IV. Béla az 1250-es években ketős várrendszert építtetett a helyén. 1335-ben az európai gazdaság és kereskedelem egyik legfontosabb eseményének, a magyar, a lengyel és a cseh király találkozójának helyszíne volt.

Nagy Lajos a Szent Koronát és a lengyel koronát is itt őrizte. 1476-tól Mátyás király idején a reneszánsz művészetek és tudomány egyik európai központja volt. A Salamon-torony az alsóvár lakótornyaként funkcionált. A 150 éves török uralom alatt a várrendszer elpusztult és nem épült újjá. Visegrád így is egy élő történelemkönyv: a Királyi Palota kiállításai, a Lovagi tornák, a Nemzetközi Palotajátékok, a Mátyás király történelmi játszópark és a Mesterségek Udvara közel hozza a régmúltat.

A Visegrádi-szoros a Dunakanyarban

© Cséfalvay Katalin

MOGYORÓ-HEGYI MADAS LÁSZLÓ ERDEI ISKOLA

A Visegrád fölött emelkedő Mogyoró-hegyen 1979-ben létesítette a Pilisi Parkerdő az első hazai erdei iskolát, amely alapítójának, Madas Lászlónak a nevét viseli. Egynapos kirándulásoktól 3-5 napos erdei iskolai programokon keresztül az egyhetes természetvédelmi táborokig biztosítanak élményszerű foglalkozásokat a gyerekeknek.

A szálláshelyeket a 2026-ban megújult 10 db faház és egy 30 személyes jurtaház biztosítja. Az erdei iskola különlegességét a lélegzetelállító panoráma és a természetismereti foglalkozásoknak helyet biztosító Erdei Művelődés Házának organikus épülete adja.

Erdei Művelődés Háza

A VISEGRÁDI FELSŐ-ÖBÖL HELYREÁLLÍTÁSA

A Visegrádi Felső-öböl a bős-nagymarosi vízlépcső építésének részeként jött létre. A mesterséges földnyelven az építkezés leállítását követően agresszíven terjedő, úgynevezett özönnövények szaporodtak el. A Magyarországra behurcolt gyalogakác, zöld juhar és amerikai kőris áthatolhatatlan bozótot alkot, és más területeket is megfertőz.

Visszaszorításuk helyi családok és a DINPI összefogásával történik. Céljuk, hogy olyan természetes növényzet jöjjön létre, ami a kirándulók számára is szebb környezetet biztosít. A területet megtisztították, és őshonos hazai juhajtárakkal (cikta, cigája, racka) legeltetik, így akadályozzák meg, hogy a nemkívánatos fajok újra elszaporodjanak.

Gyalogakác visszaszorítása legeltetéssel

AZ UNESCO EMBER ÉS BIOSZFÉRA PROGRAMJA

unesco

Biosphere Reserve

Az UNESCO, az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete 1971-ben indította el Az Ember és Bioszféra (Man and Biosphere, röviden: MAB) című programot a természeti környezet megóvásáért. A program keretében ún. bioszféra-rezervátumokat (BR) jelöltek ki, ezek fő célja a Föld nagy ökoszisztéma-típusait reprezen-

táló, kiemelkedően értékes területek védelme, a rajtuk tapasztalható emberi és természetes folyamatok megfigyelése.

Az egyéb természetvédelmi státuszokkal ellentétben, a bioszféra-rezervátum elsődleges feladata nem a természeti értékek konzerválása, hanem az ember és a természet kapcsolatának javítása.

Jelenleg 145 országban összesen 797 bioszféra-rezervátumot tartanak nyilván, melyek közül 25 határon átnyúló kezdeményezés.

Magyarország az elsők között csatlakozott az induló programhoz 1971-ben. A hazai feladatok meghatározására és irányítására megalakult a Magyar MAB Nemzeti Bizottság a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt. Magyarországon jelenleg hat bioszféra-rezervátum található. Az Aggteleki, a Fertő-tó, a Hortobágyi, a Kiskunsági és a Pilisi bioszféra-rezervátum létesítését 1979 és 1981 között fogadta el az UNESCO MAB Titkársága. A hatodik terület az öt ország területén átnyúló Mura–Dráva–Duna bioszféra-rezervátum, melynek jelölését 2021-ben fogadták el.

IMPRESSZUM

Szerkesztette: Kézdy Pál, Előd Réka

Írta: Kézdy Pál, Előd Réka, Borzsák Sára

Szakmai lektor: Baranyai Zsolt, Horváth Gergő, Krivács Zsófia, Kun András, Novák Adrián, Szabó Csilla, Vigh Andrea

Magyar nyelvi lektor: Balogh-Fazekas Andrea

Hátsó belső borítón: Őszi kikericses rét (fotó: Cséfalvay Katalin)

Hátsó borítón: A látogatásmegfigyelő önkéntes csapata (fotó: DINPI)

Kiadja: Pilisborosjenői Önkormányzat – Erdők a Közjóért Alapítvány
– Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

A kiadvány megjelenését támogatta: HUSK, Pilisi Parkerdő ZRT.,
Pilisi BR önkormányzatai

ISBN: 978-615-02-7812-4

Grafikai tervezés és tördelés: Rozs András

Nyomdai előkészítés és gyártáskoordináció: BIP Kft.

Nyomás és kötés: Printpix Nyomda

A kiadvány környezetbarát újrahasznosított papírból készült.

Budapest, 2026

PARTNERSÉGET ÉPÍTÜNK

Co-funded by
the European Union

www.interreghusk.eu

#biospherereserves

pilisibr.hu

PBR |